

Növénynév.hu

Csathó András István¹ – Balogh Lajos² – Bagi István³¹SZIE Növénytan és Ökofiziológiai Intézet, 2100 Gödöllő, Péter Károly u. 1. csatho@novenynev.hu²Savaria Múzeum, Természettudományi Tár, 9701 Szombathely, Kisfaludy Sándor u. 9. balogh.lajos@savariamuseum.hu³SZTE Növénybiológiai Tanszék, 6726 Szeged, Középfasor 52. ibagi@bio.u-szeged.hu

A Növénynév.hu honlap

A www.novenynev.hu honlap 2008 februárjában indult, négy év óta folyamatosan elérhető a Világhálón. Az oldal célja, hogy a magyar növénynevezéktan témájában naprakész híreket, javaslatokat széles körben hozzáférhetővé tegyen. A honlap elsősorban a szaknyelvi nevezéktanról foglalkozik. A magyar népi növénynevek összegyűjtése és bemutatása rendkívül fontos és sürgető feladat, de erre a hatalmas munkára egyelőre nem vállalkozhattunk. A javasolt nevek elsősorban a korábbi szakirodalomból származnak, annak alapos átvizsgálása során kerültek újra elő, de néhány nehézkes nevezéktan eset megoldási lehetőségét önálló szóalkotásban véltük megtalálni.

Jelenleg 174 névcikk szerepel a honlapon. A névjavaslatok jól áttekinthető táblázatos formában jelennek meg. Az első oszlopban a fajok tudományos neve, majd a következőkben az általunk javasolt magyar név szerepel. Ezt követően az egyéb, a szakirodalomban többé-kevésbé rendszeresen előforduló névváltozatokat tüntettük fel. A táblázat következő oszlopában a javasolt magyar név forrása szerepel, a hivatkozások – természetesen – nem törekedhetnek teljességre. Végül minden javaslattal egy rövid indoklás is olvasható.

Munkánk során különös figyelmet fordítottunk az egyes, a magyar nevezéktan szempontjából ellentmondásos fajok, csoportok neveire. Hangsúlyt fektettünk az újabb rendszertani eredmények okozta változásokra is (pl. más nemzetségre való átsorolás). További terveink között szerepel, hogy a javaslatok mellett egyéb, a témával kapcsolatos híradásokat is közöljünk, továbbá a hazai flóra teljessége tőrekvő magyar névjegyzékét is hozzáférhetővé tegyük a honlapon.

A Növénynév.hu oldalon megtalálható javasolt magyar nevek közül mutat be néhány példát a poszteren szereplő táblázat.

A témával kapcsolatos mindenféle névjavaslatot ezentúl is szívesen fogadunk!

Drótpostacím: novenynev@novenynev.hu

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk kifejezni köszönetünket a következő személyeknek, akik javaslatokkal, véleményekkel, ötletekkel vagy biztatással sokat segítettek eddigi munkánkat: Babai Dániel, Csathó András János, Csathó Kálmánné, Dusik Tibor, Hegedűs Zoltán, Lengyel Attila, Melecke Szusanna, Molnár Csaba, Molnár V. Attila, Molnár Zsolt, Pifkó Dániel, Riezing Norbert, Schmidt Dávid, Sramkó Gábor, Szalma László, Szilágyi László, Tóth István Zsolt, Ujházy Noémi, Varga Anna, Vidéki Róbert, Virók Viktor és még sokan mások.

Irodalom

Bagi I. (2008): *Zárwatermő növények adattára*. – Juhász Nyomda, Szeged. 277 pp.

Csapody V. – Priszter Sz. (1966): *Magyar növénynevek szótára*. – Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. 301 pp.

Csathó A. I. – Balogh L. (2008): *Néhány magyar növénynév-javaslat (A 200 éves Magyar Fűvész Könyv emlékére)*. – *Kitaibelia* 13 (1): 154.

Csathó A. I. – Balogh L. – Bagi I. (2009): *Javaslatok a Kárpát-medencei hajtásos növények magyar nevezéktanához*. – In: *VI. Kárpát-medencei Biológiai Szimpodium*. – 2009. november 12-13. – *Előadónapló*. – Magyar Biológiai Társaság, Budapest. pp.: 209-222.

Csathó A. I. – Balogh L. – Bagi I. (2011): *Javaslatok a Kárpát-medencei hajtásos növények magyar nevezéktanához II.* – In: *VII. Kárpát-medencei Biológiai Szimpodium*. – 2011. október 13-14. – *Előadónapló*. – Magyar Biológiai Társaság, Budapest. pp.: 115-122.

Horváth F. – Dobolyi Z. K. – Morschhauser T. – Lőkös L. – Karas L. – Szerdahelyi T. (1995): *Flóra adatbázis 1.2.* – *Taxonlista és attribútum-állomány*. – MTA ÖBKI, Vácraát. 267 pp.

Jávorka S. (1924-25): *Magyar Flóra*. – (*Flora Hungarica*). – Magyarország virágos és edényes virágatlan növényeinek meghatározó kézikönyve. – Studium, Budapest. CII + 1307 pp.

Jávorka S. – Csapody V. (1975): *Iconographia florum partium austro-orientalis Europae Centralis*. – *Közép-Európa délkeleti részének flórája képekben*. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 73+XL+576 pp.

Király G. (szerk.) (2009): *Új magyar fűvészkönyv*. – Magyarország hajtásos növényei. – *Határozókönyvek*. – Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság, Jósvaló. 616 pp.

Priszter Sz. (1998): *Növényneveink – A magyar és a tudományos növénynevek szótára*. – Mezőgazda Kiadó, Budapest. 547 pp.

Rab J. (1995): *Növényneveink története*. – In: *Járány Klomlói M. (szerk.): Pannon Enciklopédia*. – Magyarország növényvilága. – Dunakanyar 2000, Budapest. pp.: 233-247.

Simon T. (2002): *A magyarországi edényes flóra határozója*. – *Harasztok – virágos növények*. – 5. kiadás. – Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 976 pp.

Soó R. – Kárpáti Z. (1968): *Növényhatározó II.* – Tankönyvkiadó, Budapest. 846 pp.

Soó R. – Máthé I. (1938): *A Tiszántul flórája*. – Magyar Flóraművek 2. – Debrecen. 192 pp.

Tudományos név	Javasolt magyar név	Egyéb magyar név	A javasolt magyar név forrása	Indoklás
<i>Ranunculus strigosus</i>	mocsári boglárka	„merezvörzsi boglárka” és „Steven-boglárka” helyett	Csathó és mtsai. 2011	Egyszerűbb, használhatóbb név.
<i>Corothamnium procumbens</i>	rekettyezanót	„(elfekvő) sziklai-zanót” helyett/mellet	Csathó és mtsai. 2011	A faj külön nemzetségre való átsorolását is kifejező, találó név.
<i>Chamaecytisus virescens</i>	halvány zanót	„zöldellő törpezanót” helyett	Csathó és mtsai. 2009, „Halvány Zanót”; Simonkai (1893)	Egyszerűbb, találhatóbb név.
<i>Turgenia latifolia</i>	begencs	„nagy ördögbeskor” mellett, „váradiicslevelű ördögpirula” helyett	Jávorka 1924-25, 1926, Soó – Máthé 1938	A faj külön nemzetségre való sorolását is kifejező, régi, rövid, egyszerű hangzású név (vö. „bogács”).
<i>Orlaya grandiflora</i>	laputurbolya	„Orlay-murok” mellett, „Orlay-turbolya” helyett	Jávorka 1926, társnévként: Priszter 1998, „nagyvirágú laputurbolya”: Jávorka 1924-25	Egyszerűbb szerkezetű, ezért használhatóbb név.
<i>Malva sylvestris</i>	nagy mályva	„erdei mályva” mellett/mellet/helyett	Soó – Máthé 1938, Csathó és mtsai. 2011	Az általánosan használt, tikörfordított „erdei mályva” név a növény jellemző élőhelyétől függetlenül határozta meg, ezért félrevezető.
<i>Geranium pratense</i>	réti golyaorr	„mezei golyaorr” mellett/helyett	Csapody 2010, Csathó és mtsai. 2011	A növény élőhelyére (ideg hegyi kaszálórét) pontosabban utaló név.
<i>Fraxinus pennsylvanica</i>	amerikai kóris	„vörös kóris” helyett	Bartha 1999, Mihály – Botta-Dukát 2004, Király 2009	A korábbi határozókönyvektől eltérően az élő nyelven is ez a névváltozat az elterjedtebb.
<i>Gentianaops ciliata</i>	rojostárnics	„prémes tárncics”, „prémestárnicsa” helyett	Csathó és mtsai. 2009	A „prémes” jelző a növény esetében nem találó, félrevezető.
<i>Cuscuta campestris</i>	ütszéli aranka	„nagy aranka” helyett	Csathó – Balogh 2008, Bagi 2008	A „nagy” faji jelző a növény esetében nem találó.
<i>Borago officinalis</i>	kerti ökörnélv	„borágo”, „kerti borágo” mellett/helyett	társnévként: Jávorka 1924-25	A magyarított alaknál használhatóbb, találó (vö. érdeslevelűek), minden valószínűség szerint népi eredetű név.
<i>Linaria biebersteinii subsp. strictissima</i>	pusztai gyújtóványfű	„olasz/hírid gyújtóványfű”, „Bieberstein-gyújtóványfű” helyett	Csathó – Balogh 2008, Bagi 2008	A rendszertani helyzete igen bizonytalan, változó megítélés; ezért szerencsésnek tűnik, ha a magyar nevet az éppen aktuális tudományos név helyett a növény élőhelyére utal.
<i>Veronica polita</i>	apró veronika	„fényes veronika” helyett/mellet, „városi veronika” helyett	Soó – Máthé 1938, Csathó és mtsai. 2011	A tikörfordított név nem találó, a nála határozottabban „fényesebb” perzsa veronikával (<i>V. persica</i>) összevetve még félrevezető is lehet.
<i>Orobanch</i>	szádor	„vajvirág” helyett/mellet, „szádorgó” helyett/mellet, „vajfü” helyett	Csathó – Balogh 2008, társnévként: Csapody – Priszter 1966, Priszter 1998	Különleges, egyedi hangzású név.
<i>Aldrovanda vesiculosa</i>	kandicshínár	„alrovanda”, „vízikerék” helyett	Csathó – Balogh 2008, társnévként: Király 2009	A névjavaslat a faj életmódjára utal (kandics: apró evezőlábú rák).
<i>Tamarix</i>	vasveszszó	„tamariska” helyett/mellet	Csathó és mtsai. 2011	Ió hangzású, találó, népi eredetű név, a magyarított változatnál előnyösebb. (Szilágyi László – szóbeli közlés.)
<i>Hypericum perforatum</i>	likacsos orbáncfű	„lyuggatottlevelű orbáncfű”, „közönséges orbáncfű”, „lyukaslevelű orbáncfű” helyett	Csathó – Balogh 2008, Bagi 2008	A „közönséges”-nél egyedibb, akár a növény felismerhetőségét (gyógynövény!) is jobban segítő faji jelző, a „lyuggatottlevelű”-nél és a „lyukaslevelű”-nél pedig egyszerűbb, rövidebb alak.
<i>Galatella villosa</i>	gyapjas gerebcsin	„gyapjas ösziróza” mellett	Jávorka – Csapody 1975, társnévként: Priszter 1998, Simon 2002, Bagi 2008, Király 2009	Ha a korábbi <i>Aster</i> nemzetség felosztását elfogadjuk, úgy az előálló <i>Galatella</i> nemzetségre érdemes visszahozni a régi népi „gerebcsin” kifejezést. (syn.: <i>Aster oleifolius</i>)
<i>Galatella punctata</i>	régi gerebcsin	„réti ösziróza” mellett, „pettyezett gerebcsin”, „pettyezett ösziróza” helyett	Soó – Máthé 1938, társnévként: Király 2009	Lásd előbb. Így az F3 ANÉR-kategóriára az egyszerű „gerebcsines” kifejezést javasoljuk, vö. „cickóros” – Flb. (syn.: <i>Aster sedifolius</i> subsp. <i>sedifolius</i> , <i>A. punctatus</i>)
<i>Dianthus callizonus</i>	királykői szegfű	„koronás szegfű” helyett/mellet	Molnár V. 2003, Bagi 2008, társnévként: Priszter 1998	Találhatóbb név.
<i>Myosoton aquaticum</i>	lányhúr	„vízicsillaghúr” helyett	Priszter 1998, Bagi 2008, társnévként: Jávorka 1924-25	Egyszerűbb szerkezetű, rövidebb, találó név.
<i>Polygonum s.str.</i>	porcfű	szűkebben vett „keserűfű” helyett, tágabban vett „porcsinkeserűfű” helyett	Csathó – Balogh 2008, Bagi 2008, a Polygonum aviculare-nél társnévként: Jávorka 1924-25, Rápoti – Romváry 1977	Egyszerű, találó, különböző változataiban elterjedt népi név, amely jól kifejezi az új rendszertani felosztást is. Így: <i>P. arenarium</i> homoki porcfű („homoki keserűfű” helyett); <i>P. aviculare</i> ütszéli porcfű („[madár]- porcsinkeserűfű”, „madárkeserűfű” helyett).
<i>Fallopia convolvulus</i>	szulákfolyóka	„szulákkeserűfű” mellett, „szulákpohánka” helyett	Csathó és mtsai. 2011, „folyóka” társnévként: Jávorka 1924-25	A mára felbontott keserűfű (<i>Polygonum s. l.</i>) nemzetség tagjainak magyar (és tudományos) neveztékana igen bizonytalan. Mi a népi eredetű „folyóka” név feleltesítésével is kísérleteztem, de az előállt helyzet orvoslására
<i>Fallopia × bohémica</i>	korcs japánkeserűfű	„hibrid japánkeserűfű”, „cseh óriáskeserűfű” helyett	Csathó – Balogh 2008, Bagi 2008	A „hibrid” idegen eredetű, nem magyaros hangzású szó.
<i>Salix cinerea</i>	rejtettyefűz	„hannvas fűz” mellett/helyett	Jávorka – Csapody 1965, Bartha 1999	Régi, elterjedt népi név.
<i>Asphodelus albus</i>	genyőte	„királyné gyertyája” helyett, „(fehér) aszfodélusz” helyett	Jávorka 1962, Jávorka – Csapody 1975, Csathó – Balogh 2008, Bagi 2008	Rövid, magyaros hangzású név (pl. genyőtes cseres-tölgyesek). Már Kitaibel is gyűjtötte „genyét” és „genyőte” alakban (Molnár V. 2007).
<i>Gagea lutea</i>	erdei tyúktaréj	„sárga tyúktaréj” helyett	Soó – Máthé 1938, Csathó és mtsai. 2009	A tikörfordított faji jelzőnél az élőhelyre utaló névváltozat található, hiszen a nemzetség minden hazai faja sárga virágú.
<i>Fritillaria meleagris</i>	kotulliom	„kockás kotulliom”, „(mocsári) kockáslilium” mellett/helyett	társnévként: Priszter 1998, Farkas 1999, Bagi 2008	A kevésbé ismert „kotu” kifejezést is feleleveníteni, jó hangzású név, amely társnévként rendszerint szerepel a forrásokban.
<i>Ornithogalum</i>	sárma	„madárte” helyett	Jávorka 1924-25, 1962, Soó – Kárpáti 1968, Jávorka – Csapody 1975, Király 2009	„keleről” hozott sarana szavunk az egész nyelvtérleten tovább él az <i>Ornithogalum</i> genusnév hivatalos magyar nevével, mint sárma. (A madárte fősleges tikörfordítás.) (Rab 1995). Így pl.: <i>O. pyramidalis</i> nyílank sárma.
<i>Iris spuria</i>	fátyolos nőszirm	„korcs nőszirm” helyett	Priszter 1998, Farkas 1999, Csathó – Balogh 2008	A „korcs nőszirm” a kevésbé találó tudományos név tikörfordítása.
<i>Cypripedium calceolus</i>	boldogasszony-papucs	„papucsokosbor”, „rigópohár” helyett/mellet, „erdei papucsokosbor”, „cipőcím” helyett	Jávorka 1962, Opris 1976, Csathó – Balogh 2008, „boldog asszony papucs” – társnévként: Jávorka 1924-25, „Boldogasszony papucs” – társnévként: Priszter 1998, Simon 2002	A magyarság ősi Boldogasszony-kultusza számos népi növénynevében is megjeleníve (Boldogasszony csapettegű fű, boldogasszonyfű, boldogasszony-lapu, boldogasszony-palástja, boldogasszony-tenyere, boldogasszony-tövis stb.). A hazai vadon termő fajok közül egyedül a boldogasszony-papucsának hivatalos neve írja ezt.
<i>Hammarbya paludosa</i>	tözegkosbor	„tözegorchidea”, „lápi/fiókás tözegorchidea” helyett	Csathó és mtsai. 2009, társnévként: Bagi 2008	A „orchidea” idegen eredetű és hangzású szó, hazai fajoknál következetesen nem fordul elő.
<i>Dactylorhiza viridis</i>	zöld ujjaskosbor	„zöldike” mellett, „zöldike ujjaskosbor” helyett	Csathó és mtsai. 2009	A növény új rendszertani besorolásának inkább megfelelő név.
<i>Neotinea</i>	sömöröskosbor	„pettyeskosbor” helyett/mellet, a tágabban vett „kosbor” helyett	Csathó és mtsai. 2011	Az újabban elköltött névmegjelölés érdemes külön magyar névvel illetni. Az egyedül való miatt talán a „sömöröskosbor” az előnyösebb alak.
<i>Anacamptis</i>	agárkosbor	tágabban vett „kosbor” helyett, „vitézvirág”, „sisakoskosbor” és „csuklyáskosbor” helyett	Csathó és mtsai. 2011	Az új rendszertani felosztással előállt tágabban értelmezett <i>Anacamptis</i> nemzetség magyar megnevezésére több próbálkozás is született az elmúlt években. Mi az „agárkosbor” fájnév nemzetségnevével való használatára tettünk javaslatot.
<i>Anacamptis pyramidalis</i>	nemes agárkosbor	„vitézvirág” mellett, „tornyos sisakoskosbor” és „tornyos vitézvirág” helyett	Csathó és mtsai. 2011	Lásd előbb.
<i>Anacamptis morio</i>	törpe agárkosbor	„agárkosbor” mellett, „agár sisakoskosbor” helyett	Csathó és mtsai. 2011	Lásd előbb.
<i>Festuca pseudovina</i>	veresnadrág-csenkesz	„sovány csenkesz” és „sziki csenkesz” helyett	Csathó – Balogh 2008	A „veresnadrág” régi, általánosan elterjedt népi kifejezés.
<i>Pholurus pannonicus</i>	tőrűfű	„kigyófark” mellett/helyett, „magyar kigyófark” helyett	Jávorka 1924-25, Csathó és mtsai. 2011	Találó név. A „kigyófark” megnevezés a hasonló „kigyófü” (<i>Triglochin</i>) névvel való keverhetőség miatt sem szerencsés.
<i>Phleum phleoides</i>	karéjos komocsin	„sima komocsin” mellett/helyett	Csathó és mtsai. 2011, „karéjos lóperje”: Soó – Máthé 1938	A növény jellegzetességére inkább utaló, található név.
<i>Crypsis aculeata</i>	búbos bajuszfü	„bajuszpázsít” mellett, „búbos/hegyes bajuszpázsít” helyett,	Csathó és mtsai. 2011, „búbos bajuszpázsít”: Bagi 2008, társnévként: Priszter 1998	A növény mai rendszertani besorolásának megfelelő, találó, egyedül név.
<i>Chrysopogon gryllus</i>	sikárfű	„élesmosófü” mellett, „éles sikárfű” helyett	Csathó és mtsai. 2011, társnévként: Priszter 1998, Bagi 2008, „éles sikárfű”: Király 2009	Mind a „sikárfű”, mind az „élesmosófü” megtartandó népi gyökere név, azonban a kettő közül a hangfestő „sikárfű” a rövidebb és használhatóbb alak.